

Светлина сред сенките: философските послания в творчеството на Здравка Евтимова

Здравка Евтимова – съвременна българска писателка и преводач – е автор, чийто разкази и романи ни водят през сурови реалности към проблясващата светлина на надеждата. Творчеството ѝ е дълбоко хуманно и философско, преплитащо ежедневно с митичното, болката с надеждата, мрака със светлината. Нейните истории са преведени на десетки езици и публикувани в над **30 държави**, изучават се в училища по света и са отличени с редица награди. Евтимова е първият писател, удостоен с новоучредената американска награда **“Томас О’Конър Слоун”** за фантастика (2023). Читатели определят романа ѝ *„Той носи моето мълчание“* за **най-добър роман на 2024 г.** в категориите фентъзи и магически реализъм – признание, утвърждаващо международната значимост на нейния глас. Отвъд фактите и отличията, Здравка Евтимова привлича с **ценностната дълбочина** на своите творби – с историите, които вълнуват, вдъхновяват и ни карат да се замислим за цената на добротата и промяната в самите нас.

Основни теми: морални избори, почтеност, болка и надежда

В основата на прозата на Евтимова стоят **вечните морални избори** и стремежът към човечност дори в най-тежки обстоятелства. Нейните герои – често обикновени хора от малкия град или село – се сблъскват с прояви на **малодушие, корупция и насилие**, но намират сили да им се опълчат с **почтеност, човечност и много труд**. Писателката умело изгражда пълнокръвни образи, които ту ни размиват, ту ни разплакват, ту ни ядосват – ала винаги успяват да спечелят сърцето на читателя.

Често да рисува свят на бедност, жестокост или отчаяние, **надеждата при Евтимова остава жива дори когато мракът е най-гъст**. Именно тази светлина в края на тунела придава топлина и оптимизъм на разказите ѝ – напомняне, че дори сред несправедливост и болка човешката душа може да съхрани искрица доброта и вяра.

Често в сюжетите в явна форма присъства **социална отговорност и състрадание** към уязвимите. Евтимова насочва поглед към бедните, онеправданите, към „невидимите“ хора в обществото, за които малко се говори. Нейни сборници като *„Пернишки разкази“* и *„Луничави разкази“* ни въвеждат в суровия бит на крайните квартали, битаците, селските дворове и разбитите семейства. Тя дава **глас и видимост на един свят**, който и съвременната литература често подминава – свят на **бедност и изпитания**, и заедно с това – на собствена сила и достойнство. В тези истории писателката изследва как **тежките условия на живот могат да смажат човешкото** и да породят отчаяние или дори насилие, и също така там се случват малки **бунтове на добротата** – мигове на съпротива, щедрост и нравствена победа над ежедневно бремене.

Евтимова не идеализира страданието. Тя показва, че именно чрез избора да останеш човек пред лицето на жестокостта, нейните герои постигат своеобразен духовен триумф. Така темите за **моралния избор, съпричастното и надеждата** се превръщат в сърцевина на нейното творчество, придавайки му вдъхновяваща философска дълбочина.

„Цената на промяната в самите нас“ – творчество и житейски уроци

Цената на личната промяна – усилията да развием таланта си, да останем почтени и да поемем отговорност – е тема, която силно отеква както в творбите на Евтимова, така и в нейния житейски път. Като автор, черпещ вдъхновение от живота на обикновените хора, Евтимова вярва, че **всеки човек носи талант в себе си** и че е дълг на по-опитните да помагат този талант да разцъфти. *„Обикновеният човек не може да бъде натикан в ъгъл, защото разбира, че носи в себе си сила“*, споделя писателката, която самата преподава творческо писане и насърчава млади автори.

В нейните разкази често героите плащат висока цена, за да останат верни на доброто – понякога жертват личен комфорт, изправят се срещу неправди или превъзможват собствените си слабости, за да запазят морала си. Тези сюжетни трансформации отразяват убеждението на Евтимова, че **истинската промяна изисква усилие и кураж**, и по естествен път, води до духовно израстване.

Темите на ротарианската конференция – развитие на таланта, почтеност, социална отговорност – намират естествен отклик в историите на Евтимова. Нейните герои са пример за **почтеност в действие**: те поемат отговорност за своите близки и общности, борят се за справедливост и често действат като тихи реформатори на своето обкръжение.

В разказа *„Кръв от къртица“* например продавачка в тъмно мазе, пълно с препарирани животни, се опитва с една благородна (макар и измамна) лъжа да вдъхне надежда на страдащ човек – акт, който поставя въпроса за цената на надеждата и моралната двусмисленост на лъжата от състрадание. Тази история ни кара да се запитаме дали **спасението изисква простички истини или магически решения**, и показва как дори **най-смиреният жест на доброта** може да бъде лъч светлина в мрака. Евтимова внушава, че промяната към по-добро започва отвътре – с **вярата в доброто и упоритата работа** върху самите себе си, колкото и висока да е цената. Това послание е дълбоко сродено с ротарианските ценности и обещава да вдъхнови всеки, изправен пред предизвикателството да бъде **“професионалист с морал”** в днешния свят.

Паралелни светове, мистика и магически реализъм

Една от най-отличителните черти на прозата на Здравка Евтимова е преплитането на **реалистичното и мистичното**, на всекидневното и вечността. Литературната критика определя нейния стил като **„митически реализъм“** – термин, въведен от поета Валентин Дишев, за да опише способността на Евтимова да създава **съвременни митове** чрез остър реализъм и проникателност. В нейните произведения често **истините за съвременността**

имат корени в миналото и проекции в бъдещето, което придава на разказите ѝ едно усещане за надвременност. Тази авторска техника функционира като **огледало на вътрешните трансформации** на героите – паралелните светове не са буквални измерения, а по-скоро препратки към дълбините на човешката душевност. Например в романа „*Една и съща река*“ Евтимова създава **митология на малкия град Радомир**: три сестри притежават необикновени дарби – едната лекува тъгата с песните си без думи, втората вдъхновява построяването на църква, в която самотни души намират любов, а третата чете толкова много, че се откъсва от реалността и това мистериозно я прави привлекателна. Тук реалният поток на живота се отклонява по причудлив начин – реката на битието тече не както би решила вселената, а накъдето я поведат песните и мечтите на героите. Така магичното се вплита в делника, за да осветли невидимите копнежи и болки на обикновения човек.

Много от произведенията ѝ изграждат подобни „**колажи от поколения**“ и времена, където миналото и настоящето общуват помежду си. Романът „*Резерват за хора и вълци*“ например е наречен „*великолепна изява на българския магически реализъм*“ – книга, която събира **цветове от отминали обичаи, пародира модерността и наслагва поколения едно върху друго**. Евтимова рисува **носталгична картина на българското**, която обаче включва и глобални проблеми – демонстрирайки, че специфичното и универсалното съществуват успоредно. В тези паралелни светове често битуват **фолклорни мотиви, легенди и мистицизъм**, преплетени със съвременни социални теми. Получава се **сплав от гротеска и притча**, както отбелязват критиците – ежедневието в нейните истории може да е брутално, дори грозно - в него просветват **алегории и чудеса**, които извисяват повествованието. Тази сплав прави Евтимова **неповторим глас** в литературата ни – тя ни показва познатия свят, огледан през криво огледало, в което виждаме изострено и гротескно и собствените си страхове, и надеждите си. Мистичните елементи в творчеството ѝ не са самоцел; те служат, за да изведат наяве **вътрешните трансформации** на героите – преодоляването на страха, търсенето на любов, жаждата за изкупление. Чрез магическия реализъм Евтимова говори за **чудесата вътре в нас** – за скритата сила, която може да превърне една капка вълшебство (било то капка „къртича кръв“ или песен без думи) в двигател на промяната.

Приемственост с Йовков, Елин Пелин и традицията – осъвременени

„*Кръв от къртица*“ е новият прочит на „*Бялата лястовица*“.

Макар стилът ѝ да е уникален, Здравка Евтимова стъпва върху **здрава традиция** в българската литература. Нейните художествени избори до голяма степен отдават почит на класиците **Йордан Йовков** и **Елин Пелин**. От **Йорков** Евтимова наследява интереса към **красотата и нейното влияние върху хората**, както и задълбоченото вглеждане в душите дори на „героите-злодеи“, търсейки искрица човечност дори в нравствено пропадналите персонажи. Йовковската етична проблематика – за вината, изкуплението, състраданието – в прозата на Евтимова е пренесена в съвременни реалии, и в същото време продължава да **отваря път към катарзис** както за героите, така и за читателите. От **Елин Пелин** пък

Евтимова черпи **съпричастието към социално слабите** – вкуса към описанието на селския и малко градски бит, на живота на бедните, отрудени хора, белязан от лишения. Подобно на класическите творби на Пелин, и при Евтимова пейзажът на българската бедност не е фон, тя е действащо лице – с всичките му неправди, и с непоколебимата човешка устойчивост и стойност.

Същевременно Евтимова обновява тези традиции, като ги прекарва през призмата на днешния ден. Ако при Йовков и Пелин селото често е идеализирано или поне романтично обогатено, то при Евтимова **съвременният „селски“ свят е оголен до своята брутална истина** след ударите на модерните времена.

Можем да я сравним и с продължителите на тази традиция от по-ново време – като **Йордан Радичков**, известен с чудатите си селски вселени и магичен реализъм. Евтимова несъмнено има родство с Радичков по линията на **фантастичното и алегоричното** – но ако **Черкаска** на Радичков е село преди модернизацията, видно с иронично-вълшебен поглед, то нейните селища (като описаното „*Старо село*“) са постмодерни руини, **„бунища на историята“**, където се е смесило трагично всичко – и градското с селското, и културното с природното, и бедността на „българската белота“ с нищетата на ромите.

Този безнадежден пейзаж на 21-вековна провинциална България Евтимова претворява с **неповторим стил** – езикът ѝ е едновременно груб и поетичен, хиперболизиран до гротеска, фабулите ѝ – **непредвидими, на ръба между реалността и притчата**. Така тя се превръща в един от най-ярките и оригинални гласове в съвременната ни литература, **свързвайки мост между минало и настояще**.

В нейните истории можем да усетим едновременно духа на Йовковата милост и Пелиновото съчувствие, суровата истина на късния ни постсоциалистически реализъм, полят тук-там с радичковски магически искри. Тази приемственост, съчетана с осъвременяване, прави творчеството на Здравка Евтимова едновременно **дълбоко вкоренено в българската душевност** и актуално, разтърсващо за днешния читател.

Биография и международно признание накратко

Здравка Евтимова е родена през 1959 г. в Перник – град, който често присъства като декор и герой в нейните произведения. Завършила английска филология, тя освен писател е и уважаван **преводач** – превела е над **25 романа** от английски, американски и канадски автори на български, както и български произведения на английски. Това ѝ помага да бъде мост между културите – нещо, което личи и в собственото ѝ творчество. Евтимова е автор на **7 романа** и **8 сборника с разкази**, сред които изпъкват заглавия като „*Четвъртък*“, „*Една и съща река*“, „*Пернишки разкази*“, „*Юлски разкази*“ и др. Още в началото на 2000-те тя привлича вниманието зад граница – **разказът ѝ „Васил“ печели конкурса на радио BBC - Лондон през 2005 г.**, по-късно неин разказ е включен в престижната антология *Best European Fiction 2015*. Нейни творби се изучават в училища в **Дания и САЩ**, където прочутият разказ „*Кръв от къртица*“ влиза в учебници по литература – изключително постижение за български автор.

Сред многобройните отличия, които получава у нас и в чужбина, особено се открояват **награда „Балканика“ (2014 ??? 2013)** за сборника „Пернишки разкази“, както и вече споменатата американска награда за фантастика на името на Томас О’Конър Слоун (2023). През 2020 г. Евтимова е удостоена и с българската национална награда за цялостно творчество „Христо Г. Данов“, разказите ѝ продължават да печелят конкурси и да намират място в чуждестранни издания.

Този богат биографичен контекст подчертава **легитимността и значимостта** на Здравка Евтимова като творец. Тя не е просто местен талант, тя е **глас от световна класа**, който представя българската литература пред международната публика. Нейният успех доказва, че когато един писател остава верен на корените си и влага сърце и морал в писането, историите му могат да докоснат читатели навсякъде – независимо от езика и културата. В творчеството на Евтимова **локалното става глобално**: специфичните образи на пернишки квартали и български села се превръщат в универсални притчи за човешката душа. Това международно признание носи гордост, но и отговорност – и самата писателка скромно продължава да твори, да преподава и да превежда, убеждавайки ни, че **литературата е мисия** за съхраняване на доброто и надеждата.

Източници:

1. Елена Фотева – *“Известната писателка Здравка Евтимова се среща с почитатели...”*, viapontika.com (14.11.2022).
2. Радостина А. Ангелова – *“Парчето свят на Здравка Евтимова”*, лит. вестник (27.03.2024).
3. Антония Апостолова – *Рецензия за “Зелените очи на вятъра”*, literaturnirazgovori.com (21.01.2019).
4. За истината (интервю) – *“Надеждата е първата стъпка...”* (25.03.2024).
5. БНР Радио България – *“Здравка Евтимова получи престижна награда за фантастика”*, (08.12.2024).
6. SmolyanNews – *“Резерват за хора и вълци – великолепна изява на българския магически реализъм”* (28.11.2022).
7. Изд. Жанет 45 – *Анотация към „Кръв от къртица”* (2005).